

Δημογραφικές τάσεις και επιλογές πολιτικής

Η μείωση του πληθυσμού και η γήρανση στην Ελλάδα δημιουργούν πιέσεις στην οικονομία, την εκπαίδευση και την κοινωνική πρόνοια. Η αντιμετώπιση του προβλήματος απαιτεί παρεμβάσεις που θα ενισχύουν την παραγωγική δυναμική της χώρας.

Γράφει ο
Νίκος Βέττας,
γενικός διευθυντής IOBE
και καθηγητής Οικονομικού
Πανεπιστημίου Αθηνών

Ανάλογα με τη χρονική περίοδο αλλά και τη γεωγραφική περιοχή, μια υπερβολική αύξηση του πληθυσμού μπορεί να είναι εξίσου προβληματική με μια μεγάλη μείωση. Άλλωστε, σε παγκόσμιο επίπεδο, δύσκολα μπορεί κανείς να ισχυριστεί, τουλάχιστον από την πλευρά της περιβαλλοντικής επίπτωσης που θα είχε, ότι μια ταχύτερη αύξηση του συνολικού πληθυσμού θα ήταν επιθυμητή.

Στη χώρα μας, τα δεδομένα καθιστούν σαφές πως η έντονη τάση των τελευταίων ετών για μείωση του συνολικού πληθυσμού και για αύξηση σε αυτόν όσων είναι μεγαλύτερης ηλικίας δεν πρόκειται να αντιστραφεί σύντομα. Καθώς ένα τόσο σημαντικό ζήτημα έρχεται στο κέντρο του δημόσιου ενδιαφέροντος, υπάρχει το ενδεχόμενο για δύο κρίσιμες παρεξηγήσεις: η πρώτη, πως είναι δυνατή η πλήρης αντιμετώπιση των επιπτώσεων με μέτρα άμεσης επίδρασης. Όμως, οι δημογραφικές τάσεις εξελίσσονται με ρυθμούς δεκαετιών, όχι ετών και μέτρα που εφαρμόζονται σήμερα έχουν επίδραση που κατανέμεται σε βάθος χρόνου. Η δεύτερη παρεξήγηση είναι ότι τα δημογραφικά ζητήματα μπορούν να αντιμετωπίζονται με μέτρα και πολιτικές που εξειδικεύονται σε αυτά. Όμως, οι αλληλαγές στον πληθυσμό εξαρτώνται από κρίσιμες άλλες πολιτικές σε ευρύτερα πεδία, όπως στα συστήματα υγείας και κοινωνικής ασφάλισης, τις πολιτικές φορολογίας και επιδομάτων και το εκπαιδευτικό σύστημα. Με τη σειρά τους, συστηματικές τάσεις στον πληθυσμό επηρεάζουν κρίσιμα την ευστάθεια και επίδοση αυτών των άλλων συστημάτων.

Με αυτή την έννοια, είναι κρίσιμη η κατανόηση του πώς επιδρούν οι δημογραφι-

κές τάσεις στις επιμέρους άλλες σημαντικές πλευρές της οικονομίας και κοινωνικής πολιτικής, καθώς και ποια μέτρα κρίνονται κατάλληλα για την αντιμετώπιση των προκλήσεων. Πριν από τρία χρόνια παρουσιάστηκε αναλυτική μελέτη που εκπόνησε το IOBE με την πρωτοβουλία και υποστήριξη της Τράπεζας Eurobank. Σε αυτή, εξετάζονται οι διαφορετικές πτυχές του προβλήματος και επισημαίνονται έγκαιρα οι μελλοντικές τάσεις κάτω από διαφορετικά σενάρια πολιτικών.

Οι λόγοι που το Δημογραφικό έχει κομβική θέση σε όλα τα άλλα ζητήματα πολιτικής στη χώρα μας είναι δύο. Από τη μία πλευρά, η κόπωση στην αύξηση του πληθυσμού που άρχισε να διαφαίνεται ήδη από τη δεκαετία του '80 και που υπάρχει και σε πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες, εξελίχθηκε σε δραστική μείωσή του, μετά την έναρξη της βαθιάς οικονομικής κρίσης πριν από 15 χρόνια. Η μαζική έξοδος ανθρώπων σε νέες ηλικίες, Ελλήνων αλλά και μεταναστών από τη χώρα μας, δεν ήταν απλώς μια εφάπαξ μείωση του πληθυσμού αλλά και μια πίεση στη δυνατότητα αύξησής του στη συνέχεια, καθώς έλειπαν άνθρωποι σε ηλικίες που θα μπορούσαν να αποκτήσουν παιδιά. Από την άλλη, ο βίαιος υποβιβασμός των εισοδημάτων κατά την κρίση έχει κληροδοτήσει πίεση και περιορισμούς σε πολλή νοικοκυριά και στο δημόσιο ταμείο που υφίσταται ακόμη, παρά τη σχετικά ισχυρή ανάκαμψη της οικονομίας κατά τα τελευταία χρόνια. Όσο η εξασφάλιση ικανοποιητικών εισοδημάτων είναι δυσχερέστερη στη χώρα μας από άλλες ευρωπαϊκές, θα είναι ένας σχετικά λιγότερο επιθυμητός προορισμός. Παράλληλα, η δυνατότητα δημόσιων παρεμβάσεων περιορίζεται από την ανάγκη

“Η μείωση του πληθυσμού και η αύξηση του μέσου όρου ηλικίας, που θα συνεχιστεί μάλλον για μια δεκαετία, ασφαλώς προβληματίζει, όμως δεν είναι από μόνη της μια καταστροφική εξέλιξη.

δημοσιονομικής σταθερότητας. Συνολικά, πολιτικές με οικονομική και δημογραφική στόχευση αναπόφευκτα αλληλοσυνδέονται.

Η μείωση του πληθυσμού και η αύξηση του μέσου όρου ηλικίας, που θα συνεχιστεί μάλλον για μια δεκαετία, ασφαλώς προβληματίζει, όμως δεν είναι από μόνη της μια καταστροφική εξέλιξη. Άλλωστε, υπάρχουν χώρες με σαφώς μικρότερο πληθυσμό από τη δική μας, που πετυχαίνουν υψηλότερα επίπεδα ευημερίας. Όμως, για να επιτευχθεί σημαντική και συστηματική αύξηση της ευημερίας στη χώρα μας, είναι απαραίτητες περαιτέρω ουσιαστικές τομές πολιτικής που θα ενισχύσουν την οικονομία, όπως με την ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών και την ενθάρρυνση εργασίας υψηλής αξίας, και θα εκσυγχρονίσουν κρίσιμες πτυχές του

δημόσιου τομέα. Εφόσον αυτό συμβεί, οι δευτερογενείς δημογραφικές τάσεις θα ενισχύσουν την οικονομική ανάπτυξη, καθώς θα γίνει περισσότερο ελκυστική η παραμονή ή η επιστροφή Ελλήνων στη χώρα, θα αυξηθεί η ζήτηση για ενσωμάτωση μεταναστών υψηλής συνεισφοράς και θα βελτιωθεί η διασύνδεση με τους Έλληνες της διασποράς παγκοσμίως.

Η γενικότερη ένταση της προσπάθειας για στροφή της οικονομίας σε υψηλή αξία και για βελτίωση του κοινωνικού κράτους πρέπει να συμπληρωθεί με στοχευμένα μέτρα, όπου η επίδραση του δημογραφικού είναι ήδη καταλυτική. Η δημιουργία ενός δωρεάν και υψηλής ποιότητας συστήματος βρεφονηπιακής φροντίδας και προσχολικής αγωγής θα εξυπηρετήσει πολλαπλούς σκοπούς, την υποστήριξη της οικογένειας, την ενδυνάμωση των παιδιών σε μια κρίσιμη ηλικία και την υποβοήθηση της αποτελεσματικότερης συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας. Στην υγεία, εμφανίζεται άμεση ανάγκη προγραμματισμού ενός συστήματος μακροχρόνιας φροντίδας με δημόσιες και ιδιωτικές πτυχές. Στην εκπαίδευση, η δραστική μείωση του αριθμού των μαθητών καθιστά αναγκαίες τις δομικές αλλαγές, ενώ πολλά πανεπιστήμια αναπόφευκτα θα ερημώσουν εάν δεν προχωρήσουν πολιτικές διεθνοποιήσης. Στην ασφάλιση, αλλαγές που προωθούν πολλαπλούς πυλώνες και κεφαλαιοποίηση είναι προϋπόθεση μελλοντικής ευστάθειας του συστήματος. Στη φορολογία, είναι αναγκαία η ελάφρυνση των εισοδημάτων από εργασία και η υποστήριξη της απόκτησης παιδιών. Ένα τέτοιο πλέγμα πολιτικών θα δώσει ώθηση στην οικονομία, αμβλύνοντας σταδιακά και τις δημογραφικές πιέσεις μέχρι την αναστροφή τους.